

ოსები და ქართული იდენტობა ბექდურ მედიაში („დროება“, „ივერია“, „ცნობის ფურცელი“)

ქეთევან მანია

ბექდურ მედიაში მრავალფეროვნებით და მრავალრიცხოვნობით გამოირჩევა ოსებისადმი მიძღვნილი მასალები. კორესპონდენციები ოსებზე არსებითად მოიცავს საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფეროს – სოციალურ, ეკონომიკურ, კულტურულ, პოლიტიკურ თუ რელიგიურ საკითხებს. ბექდური მედიის ყურადღების მიღმა არცერთი ფაქტი არ რჩება, შეეხება არსებითად ყველა საზოგადოებრივ პრობლემას: სკოლის არარსებობა, მღვდლის საჭიროება, ცრუმორწმუნოება, ქურდობა, გვალვა, მოუსავლიანობა, უგზოობა, უწყლობა, სკოლის თუ მღვდლის საჭიროება, სკოლის გახსნის თანხმობის მიღება, სკოლის სასარგებლოდ სეირნობა თუ ლატარიის გათამაშების გამართვა, სკოლის გახსნა, სკოლის მშენებლობა, მასწავლებლის დანიშვნა, ფჯრისწერის ქართულად ჩატარება, ქართული წარმოდგენების მოთხოვნა, ქართველი მღვდლების საქმიანობა, ქართველი მასწავლებლების საქმიანობა, სკოლების შემონახვა, ეგზარქოსის სტუმრობა, ახალი ეპისკოპოსის დანიშვნა, მასწავლებლის გაძარცვა, სკოლის კურთხევა, წიგნთსაცავ-სამკითხველოს გახსნა, შემომწირველების და შემომწირულობების შესახებ ინფორმაციები, სკოლის მუშაობის შესახებ კრებები და ანგარიშები.

ოსთა საკითხს ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში არაერთი მკვლევარი შეეხო. შესწავლილ იქნა ოსთა ისტორია ქართული ისტორიული წყაროებით (ჭიჭინაძე 1913), საქართველოში მათი ჩამოსახლებისა და შიდა ქართლის ეთნოისტორიის საკითხები (თოფჩიშვილი 1997), სამაჩაბლოს სოციალ-ეკონომიკური და პოლიტიკური ისტორია (სოსიაშვილი 2005), საქართველო-ოსეთის ურთიერთობა XV-XVIII საუკუნეებში (თოგოშვილი 1969), რუსეთის საეკლესიო პოლიტიკა შიდა ქართლში (ტოლიაშვილი 2005). მდიდარი საარქივო მასალის ანალიზით წარმოდგენილია ქართველი და ოსი ხალხის ურთიერთობის ისტორიის ანალიზი (თოიძე 1991). ოსთა საკითხს მიეძღვნა სპეციალური კრებული (ბაქრაძე, ჩუბინიძე 1996) და სხვა.

ჩემს მიზანს არ შეადგენს ოსებისადმი მიძღვნილი კვლევების განხილვა. მხოლოდ სანიმუშოდ მოვიხმე რამდენიმე. აქვე იმასაც აღვნიშნავ, რომ ბექდურ მედიაში ოსებისადმი მიძღვნილი კორესპონდენციების ნაწილი არაერთ მკვლევარს აქვს გამოყენებული თავისი მიზნებისთვის. გვხვდება საგაზეთო მასალების ანალიზიც სამეცნიერო ლიტერატურაში (გაჩეჩილაძე 1996); (ცერცვაძე 1996).

წინამდებარე გამოკვლევაში განსხვავებული რაკურსით – ქართული იდენტობის ისტორიის ეთნოსიმბოლისტური¹ მიდგომით კვლევას წარმოვადგენ ბექდური მედიის („დროება“, „ივერია“, „ცნობის ფურცელი“) რეპრეზენტაციით. ქართული იდენტობის ისტორიის რეპრეზენტაციის მცდელობა ბექდური მედიით წარმოდგენილია მ. ჩხარტიშვილთან თანაავტორობით გამოქვეყნებულ ნაშრომში, რომელშიც შესწავლილია ი. ჭავჭავაძის რედაქტორობით გამომავალი „ივერიის“ თხუთმეტწლოვანი პერიოდის ანალიზი, სადაც მივუთითებდით, რომ „ჩვენ – სხვა“ ოპოზიციის კონტექსტში მნიშვნელობას იძენს არა მარტო ქვეყნის პოლიტიკურ საზღვრებს მიღმა არსებული სამყარო ანუ „გარეშე სხვები“, არამედ თავად ქვეყნის შიგნით მცხოვრები ეთნიკური უმცირესობანი ანუ „შინაური სხვები“. ასეთები იყვნენ ოსები (ჩხარტიშვილი, მანია 2011: 129-130).

„ივერია“ საჭიროდ თვლის მისი მკითხველები გაარკვიოს იმაში თუ ვინ იყვნენ ოსები. იბეჭდება ჟურნალის „Знание“ 1876 წლის მეოთხე ნომერში გამოქვეყნებული წერილის „ვინ არიან ოსები?“ თარგმანი (მთარგმნელი არ არის მითითებული, პუბლიკაცია ხელმოუწერელია). წერილში განხილულია ევროპულ ისტორიოგრაფიაში ოსების წარმომავლობის შესახებ გამოთქმული თვალსაზრისები მოცემულია ინგლისელი მეცნიერის გოუორტის შეხედულება ოსების სარმატებისაგან წარმომავლობის შესახებ. ინგლისში სარმატების წარმომავლობის ორი თვალსაზრისიდან უფრო გავრცელებული ყოფილა მათი სლავებიდან წარმომავლობის შესახებ შეხედულება (ვიდრე გერმანული). წერილიდან ირკვევა, რომ ამ საკითხში გოუორტი ეფუძნება სენ-მარტენის კვლევას. სენ-მარტენი საკითხის ანალიზის დროს ყურადღებას ამახვილებს თვითსახელწოდების შესწავლაზე. მისი აზრით, ლინგვისტური თვალსაზრისით თვითსახელწოდება „ოსეტინ“ წარმომდგარია ქართული სიტყვისგან „ოსეთი“, რომელიც ოსთა ქვეყანას ნიშნავს. წერილში აღნიშნულია, რომ მონღოლების შემოსევამდე ოსებს უცხოვრიათ მთების ჩრდილოეთით თერგამდე, მეოტისის და დონის ახლოს. მათი მეზობლები იყვნენ

დასავლეთით ჩერქეზნი, აღმოსავლეთით სხვა კავკასიელი ტომები. მონღოლებმა ისინი წასწიეს სამხრეთისაკენ. სენ-მარტენი მიუთითებს უძველეს დროში ვოლგისა და დონის მიდამოებში მოხსენიებული მიდიელების, სარმატების, იაქსამატების, ტიქსამატების ერთი სისხლისგან წარმომავლობას. ამის დამადასტურებლად ასახელებს გვარ-ტომობითი სახელწოდებას „მეტ“. შაფარიკის, სენ-მარტენის და სხვათა აზრით, სარმატნი მიდიელთა ტომისანი არიან და იაქსამატნი სარმატის შტოისანი. თვით სიტყვა იაქსამატი იაზ // აზ – ოსების სახელია, მათი – მიდიელებისა. გოუორტის შენიშვნით, ოსების ნათესაობა მიდიელებთან დასტურდება ლინგვისტური ფაქტებით. კლაპროტის შეხედულებით, რომელსაც მოხმობილი აქვს ერთი და იმავეს აღმნიშვნელი ოსური და სპარსული სიტყვების გრძელი სია, ოსური ენა მიეკუთვნება არიულ ენათა ჯგუფს, რადგან ყველაზე მეტად სპარსულს და მიდიურს ჰგავს. ევროპულ ისტორიოგრაფიაში ლინგვისტური მონაცემების საფუძველზე აღნიშნული თვალსაზრისების გათვალისწინებით გოუორტი კავკასიის ოსებს ძველი მწერლებისაგან ხსენებული სარმატების შთამომავლებად მიიჩნევს („ივერია“ 1877ბ: №13).

როგორც ვხედავთ, „ივერია“ ცდილობდა „შინაურ სხვებზე“ მკითხველებისათვის უბრალოდ გადმოცემები კი არა, სამეცნიერო ინფორმაცია მიეწოდებინა. ეს მიუთითებს, რომ „ივერიის“ გუნდი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა „შინაურ სხვებს“, რაც, აგრეთვე, ნაციონალიზმით მართული პროცესის უნივერსალური მახასიათებელია (ჩხარტიშვილი, მანია 2011: 129-130).

მკაფიოდაა გადმოცემული ორი უკანასკნელი მეცნიერის მიერ შედგენილი საბუთები ჩრდილო კავკასიის ოსებზე. ხოლო,

ის ოსნი რომელნიც მთების სამხრეთით ცხოვრობენ ყველანაირი გაგებით ნიშნავს იმას, რომ ისინი დაყრობილნი არ არიან, რომ მთების სამხრეთი მხარე თვით ოსეთის კუთვნილი ტერიტორია არაა და რომ ისინი, ე. ი. ოსნი, მთების სამხრეთით გადასულან და სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე იქ დასახლებულან და იმ სახელმწიფოს მორჩილებაში მოქცეულან („ივერია“ 1877: №12).

მაგრამ არა მარტო „ივერია“ აქცევდა „შინაურ სხვებს“ ყურადღებას. არაერთი კორესპონდენცია გვხვდება სხვა მედიაშიც. საგანგებო მსჯელობაა ნიკო თადეოზიშვილის „დროების“ კორესპონდენციაში მთას იქითა და მთას აქეთა ოსების მდგომარეობის შესახებ, ამიერკავკასიის ოსების გაქართველების და იმიერკავკასიის ოსების გარუსების მიზეზებზე.

აქ მტკიცდება საზოგადო სოციალური კანონი, რომელიც ასე ბრძანებს: ხალხი, მოკლებული შემოქმედებით ძალას, საკუთარს კულტურას, უნდა იქმნას მსხვერვლად თავის მეზობლის – კულტურული ხალხისა. [...] ოსეთი ყოველთვის მეტად ღარიბი და ღატაკი იყო შემოქმედებითი ძალით; მან ვერ შეიმუშავა, ვერ შექმნა საკუთარი კულტურა, ვერ განავითარა საკუთარი კულტურული „მე“; იკვებებოდა იმ სულიერი საზრდოთი, რომელსაც ჰპოვებდა თავის ბუნებით მდიდარს მეზობელში“ („დროება“ 1882: №272).

ავტორი მიუთითებს ამიერკავკასიის და იმიერკავკასიის ოსების მიერ საკუთარი ვინაობის შეუნარჩუნებლობის განსხვავებულ მიზეზებზე. განმარტავს, რომ ამიერკავკასიის ოსების გაქართველების მიზეზია არა პოლიტიკური, არამედ სოციალური კანონი, აქ მხოლოდ კულტურული ძალა მოქმედებს ქართველი კაცისა. იმიერკავკასიის ოსებში მოქმედებს გარეგანი პოლიტიკური ძალა და სახელმწიფოც დაუფარავად უწყობს ხელს მათ გარუსებას („დროება“ 1882: №272).

მედია განიხილავს ოსთა ჩამოსახლების საკითხსაც:

XIX საუკუნეში რუსეთის კავკასიურ პოლიტიკაში, აშკარად ჩანს ხელშეწყობა გადასახლების პროცესებში. ეს იყო და არის რუსული კოლონიზატორული პოლიტიკის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილი, რაც კავკასიური რეგიონების მორჩილებაში ყოფნას ითვალისწინებს. ოსების საქართველოში გადმოსახლებას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა მათთვის, როგორც მეურნეობის მხრივ, ასევე საუკუნეობრივი კარჩაკეტილობისა და იზოლირებულობის რღვევით, ჩვენი ქვეყანა ხომ თავისი სოციალ-ეკონომიკური განვითარების დონით გაცილებით მაღალ დონეზე იდგა (ცერცვაძე 1996: 3, 7).

ავტორი საუბრობს ქართლთან დაახლოებულ სოფლებში ოსთა ვინაობის მხრივ არსებულ მდგომარეობაზე და მიზეზებზე:

სამხრეთს, ანუ როგორც ჩვენ, ქართველები ვეძახით, მთას აქეთა ოსეთში დიდი გავლენა აქვთ ქართველებს, ქართული ლაპარაკი მამა-კაცებმა ყველამ იციან ბავშვებსა და დედა-კაცებს გარდა,

რომელიც, როგორც ყველგან, თვის ღვიძლ ენაზე ლაპარაკობენ. მაგრამ იმ ოსეთის ნაწილში, რომელიც უფრო დაახლოვებულია ქართლის სოფლებზე, დედა-კაცებიც და ბავშვებიც/ლაპარაკობენ ქართულად, მაგალითად, პატარა ლიხხვედ, მეჯუდის ხეობისაკენ ს. მეჯვრისხევის მახლობლად და სხვა. ჯავის ხეობა, ერნოს მხარე და საზოგადოდ სამაჩაბლო ოსები უფრო მოშორებულნი არიან ქართლზე; [...] მაგრამ მაინც და მაინც იქაც გავრცელებულია ქართული ენა. არათუ მარტო ქართული ლაპარაკი, წერა-კითხვაც ქართულია გავრცელებული. [...] რამოდენადაც ჩრდილოეთის, მთას იქითა, ოსეთი მისდევს რუსობას, იმდენად აქეთ, სამხრეთის ოსეთი, მისდევს ქართველობას. ესახელებათ, თავი მოაქვთ იმათ, ვინც ქართული ლაპარაკი იცის და ქართული წერა-კითხვა. ამას გარდა, ოსეთის ქართლთან უმახლობლესი სოფლების მცხოვრებლები აძლევენ ქალებს ქართველებს და მათაც მიჰყავთ ქართველი ქალები ცოლებად („დროება“ 1884: №217).

ტერმინი „სამხრეთ ოსეთი“ ყველა ოსის – რაჭის ოსები, ქართლის ოსები, შიდა ქართლის ოსები და სხვა, ერთიანი სახელის ქვეშ მოსაქცევად უნდა შექმნილიყო და ამგვარი მნიშვნელობით არის ნახსენები ს. მაგლობლიშვილის კორესპონდენციაშიც. „სამხრეთ ოსეთი“ არის კავკასიონის მთის სამხრეთით საქართველოს ტერიტორიაზე დასახლებული ოსების აღმნიშვნელი პირობითი სახელი (გაჩეჩილაძე 1996: 14, 16).

„დროების“ კორესპონდენცია იქვე მიუთითებს, რომ ოსებს არ აქვთ ტრადიციები, ლიტერატურა, საკუთარი ანბანიც კი. ასეთ ვითარებაში ოსებმა თავიანთი „ხალხოსნობის“ (ამჟამად ამ ტერმინით გადმოიცემა კოლექტიური კულტურული იდენტობა) შესანარჩუნებლად ოსურად წირვა-ლოცვის აღსრულებაზე უნდა იზრუნონ. მაგრამ სრული რელიგიური ინდიფერენტობიდან ყოფილა ოსებში, არც წირვა-ლოცვაზე დადიოდნენ, როგორც ჩანს. ავტორი გამოთქვამს თვალსაზრისს, რომ „უმჯობესი იქმნება უწინდებურად ქართულ ენაზე შეასრულონ ყოველი რელიგიური მსახურება“ („დროება“ 1884: №217).

თვალსაჩინოა, რომ იდენტობის შენარჩუნებისათვის აუცილებელია კულტურული ერთობის შექმნა. საკუთარი კულტურული „მეს“ დაკარგვით იდენტობასაც კარგავს კოლექტიურ-კულტურულ იდენტობაზე აღმოცენებული ჩვენ-ჯგუფი. ეს კიდევ ერთი დადასტურებაა იმისა, რომ საქართველების მიზეზი კულტურაა.

თუ როგორ ერთგულებას უწევდა საქართველოს მეფეებს ოსი ხალხი თვალსაჩინოა გიორგი ჩოჩიშვილის საფელეტონო წერილით „ლეონ ბატონის-შვილი ოსეთში (1810-1811)“ („დროება“ 1883: №234). პუბლიკაციაში აღწერილია ბაგრატიონთა სამეფო საგვარეულოს წარმომადგენლის, ლევან ბატონიშვილის (იულონის ძე) წინააღმდეგობა რუსეთში გადასახლების თაობაზე. ლევანთან ერთად, რუსეთში გადასახლების წინააღმდეგი ყოფილა თეიმურაზ და ალექსანდრე ბატონიშვილიც, რომლებსაც თავი ირანისთვის შეუფარებიათ და ირანის დახმარებით ცდილობდნენ რუსთა ჯარის განდევნას საქართველოდან. წერილი საყურადღებოა ქართული ტერიტორიის ისტორიული საფუძვლების ანალიზის თვალსაზრისით. მამულები, რომლებსაც ოსები პუბლიკაციის დროს დაპატრონებინან, XIX საუკუნის დასაწყისისათვის ქსნის და არაგვის ერისთავების: მაჩაბლების, ფალავანდშვილების, ამირეჯიბების საკუთრება იყო. ოსებთან თავშეფარებულ ლევან ბატონიშვილის შესაპყრობად რუსეთის ხელისუფლება საგანგებო ჯილდოს აწესებს „მაგრამ ოსებმა წმინდად შეინახეს თავიანთი ფიცი და არ გასცეს ბატონის-შვილი“.

მედიაში ნათლად იკვეთება რუსული მმართველობის მიერ ქართული ნაციონალური მესხიერების წაშლის მცდელობები. „ივერიაში“ აღშფოთებით წერდნენ ამგვარი მცდელობის შესახებ, რომელიც სადავოს ხდიდა ქართულ ტერიტორიულ მთლიანობას. „ივერიის“ ინფორმაციით, ანტიქართული კორესპონდენცია გამოქვეყნებული იყო „დუხონი ვესტნიკში“, სადაც აღნიშნული ყოფილა, რომ ქართველები შეჭრილან ოსებით დასახლებულ ტერიტორიაზე და შეუვიწროებიათ ისინი.

ავტორის აზრით, მთელი ქართლის წინანდელი მკვიდრი ოსები ყოფილან, რომელთა მიწა-წყალს ქართველნი დაპატრონებინან, საწყალი ოსები შუაზე გაუჭრიათ, – ნაწილი ბორჯომის მხარეს და თრიალეთის მთებში დარჩენილა და ნაწილი კი – ჯავის ხეობაში. მთელი ქართლი ძველად ოსეთი ყოფილა, და ქართველთა ოსებზე ძალა უხმარიათ, ოსნი დაუჩაგრავთ, დაუშინებიათ („ივერია“ 1903: №264).

მომდევნო ნომერში „ივერია“ შეახსენებს „დუხონი ვესტნიკის“ კორესპონდენციის ავტორს სამეცნიერო ლიტერატურაში ოსთა მიგრაციის და საქართველოში გვიანდელი დამკვიდრების შესახებ არსებულ პ. უსლარის შეხედულებებს. ავტორი ასეთ რთულ პერიოდში, გაფრთხილებისაკენ მოუწოდებს ყველას:

ყველა გონიერმა ოსმაც იცის ახლა, ქართველმაც და ლეკმაც, რომ მხოლოდ მშვიდობიანი, კარგი მეზობლობა გვიშველის და გაგვალონიერებს, ფეხზე დაგვაცენებს და ჩვენცა და ისინიც კარგად იცნობენ თითოეულს დანაელს, რომლისაც მაშინაც-კი უნდა გერიდებოდეს, როცა მოდის და სასიამოვნო ძღვენი მოაქვს („ივერია“ 1903: №265).

ქართული ისტორიული მეხსიერების მოსპობის მცდელობის საპასუხოდ ქვეყნდება ს. მგალობლიშვილის კორესპონდენცია „ორი თვე სოფლად (პროვინციალური მეთვალყურის შენიშვნები)“. პროვინციალური მეთვალყურე ნაციონალური მეხსიერების აქტივაციის თვალსაზრისით მკითხველს აწვდის ისტორიულ ექსკურსს ცხინვალის, სამაჩაბლოს შესახებ. ავტორი კორესპონდენციას ასე იწყებს: „[...] ამ დილით ჩვენ ვეპირებით გამგზავრებას სამაჩაბლო ოსეთში“ („დროება“ 1884: №217). ამგვარი მითითებით, ს. მგალობლიშვილი ქმნის ახალ ნაციონალურ მეხსიერებას რუსული მმართველობის პერიოდში.

ვახუშტის ცნობით, ცხინვალში ქართველებთან ერთად ცხოვრობდნენ სხვა ეთნიკური ჯგუფის წარმომადგენლები – სომხები და ებრაელები. კორესპონდენტი ცხინვალის შექმნის საკითხთან დაკავშირებით, მოიხმობს პლატონ იოსელიანის ინფორმაციას ცხინვალის მესამე საუკუნის შუა ხანებში ასფაგურ მეფის მიერ დაარსების შესახებ. ასეთი ღრმა ისტორიული ფესვების მქონე ცხინვალს ავტორის თანამედროვეობაში დაუკარგავს ქალაქის სახელი და „დაბა ცხინვალს“ ეძახდნენ, მიუხედავად იმისა, ცხინვალს ხელსაყრელი მდებარეობა ჰქონდა ვაჭრობის განვითარებისთვის, რაც ეთნიკური ერთობის ეკონომიკური დანინაურების საფუძველს წარმოადგენს. „პატარა-ლიახვის ვაკე ადგილები, დიდი ლიახვის სოფლები, დანყობილი სოფელ შინდისიდან, ფრონის, ანუ ავლევის ხეობა, მთელი მთა, ანუ სამხრეთ ოსეთი ზედ აკრავს, ცხინვალს ვერ ასცდებიან“ – აღნიშნავს კორესპონდენტი („დროება“ 1884: №167).

მაჩაბლების ადგილ-მამულების დათვალეიერებისას მიუთითებს თუ როგორ იზიდავდა მშვენიერი ბუნება და ჰავა ჩვენს მეფეებს და ბატონიშვილებს. ხეობა კარგად გამაგრებული ყოფილა. როგორც ჩანს, ამ ნიშნითაც იყო გამორჩეული. თუმცა ურიცხვი მტრების შემოსევების შედეგად დანგრეულა ციხე-სიმაგრეები. კორესპონდენტის მითითებით, ბოლოს ამ მხარეს სტუმრობდნენ იულონ და ფარნაოზ ბატონიშვილები. აქვე საუბრობს ფარნაოზ ბატონიშვილის ამ მხარისადმი გამძაფრებულ ეროვნულ გრძნობებზე „ცხინვალის ხეობას რომ დაჰხედო ზღუდრის სერიდამაო, არ დაგავიწყდეს მე მომიგონე, რომ ეგების ჩემმა სულმა აქ იგრძნოსო“ – უთხოვია ბატონიშვილს ერთი თავადიშვილისთვის, რომელიც რუსეთიდან აქ მოემართებოდა („დროება“ 1884: №167).

ავტორი საყურადღებო ინფორმაციას გვანვდის მაჩაბლების მამულების ისტორიის შესახებ. მისი მითითებით, მაჩაბლების სამფლობელო ძველად საბანმინდა ყოფილა, მაგრამ შემდეგ თამარაშენში და ქურთაში ჩამოსულან. მოგვითხრობს თუ როგორ ამოწყვიტა მაჩაბლები აღდგომის დღესასწაულზე გამძვინვარებულმა ავნიველმა აზნაურმა დოღლაძემ. ყველაფერი ასე დაწყებულა. აქაური მოსახლეობა უწყლობით ყოფილა ძლიერ შენუხებული. დოღლაძეს ყინულის ჩამოსატანად საბანმინდაში გაუგზავნია ექვსი ვირი ექვსი მეძნეურით, რომლებიც თავადი მაჩაბლის ბრძანებით დაუხოცავთ და უკან გამოუგზავნიათ. აზნაურ დოღლაძემ საპასუხოდ შური იძია მაჩაბლებზე აღდგომას. გადმოცემით, მის რისხვას ერთი ჩვილი გადაურჩა, რომელიც ოსეთში გაუზრდიათ. მას მეფემ ომში გამოჩენილი ვაჟკაცობისთვის დაუბრუნა ძველი მამული და ახალიც დაუმატა („დროება“ 1884: №167).

მაჩაბლების მამულების ისტორიის თვალსაზრისით საინტერესო ცნობებს აწვდის მკითხველებს „დროების“ კორესპონდენტი გიორგი ჩოჩიშვილი (ფსევდონიმი გიორგი ლიახველი) ოსებში ფეოდალიზმის გავრცელების შესახებ კორესპონდენციაში. აღნიშნავს რომ XI საუკუნეში ვრცელდება ფეოდალიზმი ოსეთში და ამ დროიდან პირველობას ფეოდალთა შორის იჩემებენ: ბაგრატიდები, მაჩაბლები, სიდამონები, ერისთავები, ბორაშვილები და სხვა. ამ ბრძოლაში იმარჯვებენ ბაგრატიდები და მთავრის ტიტულს მოიპოვებენ. შემდგომ საუბრობს დინასტიურ ქორწინებებზე. ამ დროიდან გაჩნდა კომპეტი ოსეთში, სადაც რაინდები ისხდნენ და დროს ატარებდნენ გერმანიის და საფრანგეთის რაინდების მსგავსად. მაგრამ როცა ფეოდალთა მმართველობა ხალხისათვის მოუთმენელი, გახდა, რევოლუცია მოახდინეს და დაამხეს ფეოდალიზმი. თუმცა მაჩაბლები XVIII საუკუნემდე დარჩენილან და ამ დროისთვისაც ზროგოს ხეობაში ჰქონიათ მამულები („დროება“ 1883: №253).

ბეჭდურ მედიას ყურადღების მიღმა არც ავნივის ხეობის სოფლების ბერძნებისთვის მიკუთვნების შესახებ ფაქტები რჩება.

სახნავ-სათესი, ვენახ-ბაღებით სოფლების დირბისა, ტახტი-ძირისა და არკნეთისა შეადგენენ ბერძნის მონასტრების კუთვნილებას. დირბი და ტახტი-ძირი ეკუთვნიან იერუსალიმის ქრისტეს სა-

ფლავის მონასტერს. სოფ. არკნეთი კი, მგონი, ათონის მთას ეკუთვნის. ამათ გარდა დიდლიახ-ვზე მდებარე სოფელი მელვრეკისი საბეროა, ე. ი. სამონასტრო, როგორც გამიგონია, ეკუთვნის სინის მთას. ქართლს გარდა ამ მონასტრებს აქვთ მამულ-ადგილი კახეთში, უფრო იერუსალიმის ქრისტეს საფლავის მონასტერს; აქვთ აგრეთვე ქ. თბილისში; დღეს თბილისში ბერების ეკლესიას შეადგენს ჯვარი-მამას ეკლესია. ამ ეკლესიას, როგორც ვიცით, აქვს სახლები, დუქნები. ყველა ჩამოთვლილ მამულების შემოსავალი იკრიფება მოურავებისაგან, რომელნიც დანიშნულნი არიან მონასტრებისაგან და შემოსილნი არხიმანდრიტ ხარისხით („დროება“ 1884: №219).

მეცხრამეტე საუკუნის 70-იან წლებში მთავრობას ჩამოურთმევია მამულები ბერძნებისთვის და სახელმწიფო საკუთრებად გამოუცხადებია. მაგრამ იერუსალიმის პატრიარქს გამოუთხოვია ხელმწიფე იმპერატორისათვის და ხელმეორედ ებოძათ. ეს მამულები საქართველოს მეფე-მთავრებისგან იყო შეწირული იერუსალიმის, სინას და ათონის მონასტრებისთვის მაშინ, როდესაც ეს მონასტრები ქართველი ბერების ხელში იყო უცხო მხარეში ამ მამულებით რომ ერჩინათ თავი. შემდეგ ამ მონასტრებიდან ქართველები გამოუდევნიათ ბერძნებს და მამულებიც მათ ხელში გადასულა.

ეს კორესპონდენცია საინტერესოა „სხვებთან“ მიმართების თვალსაზრისით, ბერძნების მაგალითზე. კორესპონდენცია ერთგვარი მონოდებაა ქართველებისადმი არ იყვნენ ინდიფერენტულნი საზოგადო საქმისადმი.

განსაკუთრებული ინტერესი იგრძნობა კავკასის (ვლადიკავკაზი) ქართველთა მდგომარეობის თუ მათზე ზრუნვის მიმართ ბეჭდურ მედიაში. როგორც მედიის ფურცლებიდან ვიტყობთ, ხევიდან ქართველობა კავკასიში წასულა მინის სიმცირის და უნაყოფობის გამო დღიური ლუკმა პურის საშოვნელად, ზოგს თავისი მამა-პაპეული მამულიც გაუყიდათ და საცხოვრებლად გადასულა კავკასიში („ივერია“ 1894: №12).

როგორც ჩანს, კავკასიში მცხოვრები ქართველები ქართველი მღვდლის ნაკლებობას განიცდიდნენ. „ივერიის“ ახალი ამბების რუბრიკა იუწყება, რომ კავკასიში ბლომად ყოფილან ქართველები, რომლებსაც ქართულის გარდა სხვა ენა არ სცოდნიათ, მაგრამ კავკასის ეკლესიაში არსად ქართულად არ აღველინებოდა ლოცვა „ამდენი მართლმადიდებელი ხალხი სრულიად მოკლებულია ქართულის წირვა-ლოცვასაო“. აქაურ ქართველებს მიუმართავთ ეპისკოპოს იოსებისათვის ქართულად წირვა-ლოცვის აღვლენის თხოვნით („ივერია“ 1887: №97).

კორესპონდენტი ფსევდონიმით „ქართველი“ (მღვდელი ნესტორ ბაკურაძე) აღწერს კავკასიში ქართულად ჯვრისწერის ჩატარებას. კავკაველ ქართველს მეორე გილდიის ვაჭარს გრიგოლ იოსების ძე მოზდოკელს დაუწერია კავკასის საკათედრო ტაძარში ჯვარი. დიდძალი ქართველობა და სომხობა შეკრებილა იმ იმედით რომ ჯვრისწერა ქართულად ჩატარდებოდა. სასიძოს და მის ნათესავებს ტაძრის დეკანოზ იოილ სამადოვისთვის უთხოვია ქართულად ჯვრისწერა (დეკანოზი შიშობდა ვაითუ ქართულად ვერ შევძლო 30 წელია არ შემისრულებია ქართულად ჯვრისწერაო). განსაკუთრებული ემოციები გამოუწვევია ქართველებსა და სომხებში დეკანოზის ქართულად ჩატარებულ ჯვრისწერას. ამ ფაქტს კავკასის ეპისკოპოს პეტრემდე მიუღწევია („ივერია“ 1889: №253).

სამწუხაროდ, გადასახლებულები ვერც ეკონომიკურად გაძლიერებულან და სულიერი სახსრის დაკარგვის საშიშროების წინაშეც დამდგარან. „ქართველურ გრძნობასაც ჰკარგავენ, ქართულს ზნე-ჩვეულებას ივიწყებენ და, რასაკვირველია, ენაც ეკარგებათ“ („ივერია“ 1894: №12).

ქართული ინტელიგენციის წარმომადგენლების საქმიანობა მთელი ძალისხმევით სწორედ, ზემოთ აღნიშნული პრობლემების გადაჭრისაკენ წარიმართა. ამ მხარეში არაერთი სამრევლო სკოლა დაუარსებიათ, რომელთა ინსპექტორად 1889 წელს დაუნიშნავთ არქიმანდრიტი ლეონიდი („ივერია“ 1894: №138).

მედია განსაკუთრებული ინტერესით ადევნებს თვალს კავკასიში ქართული სკოლის დაარსების ფაქტს.

იმიერ-კავკასიის ქართველნი დიდის ხნის წასულნი არიან საქართველოდგან და საქართველოსა და მათ შორის თითქმის ყოველივე კავშირი შესწყდა და მოისპო. მართალია, კავკასის, ყიზილარისა და მოზდოკის ქართველებმა ენა და ეროვნობა დაიცვეს, მაგრამ ქართველთა ცხოვრებაში სრულიად არავითარს მონაწილეობას არ იღებდნენ. დრო ვითარების გამო იმიერ-კავკასიის ქართველთა რაოდენობა შემცირდა: ზოგნი მათგანნი სრულიად გადაგვარდნენ, რადგანაც მოშორებულნი იყვნენ მთავარს წყაროს ჩვენის ცხოვრებისას. საქმე იმ ზომამდე მივიდა, რომ ზოგიერთს ადგილას ისინი მოკლებულნი იყვნენ ქართულ წირვა-ლოცვასა და ქართული წერა-კითხვა და მწერლობა თითქმის სრულიად დაივიწყეს („ივერია“ 1888: №239).

ქართულ ინტელიგენციას ყურადღების მიღმა არ დარჩენია განათლების თვალსაზრისით არსებული მდგომარეობა. კავკავში მოუწვევიათ საგანგებო კრება სკოლის დაარსების საკითხების განსახილველად. კრებაზე სკოლის მზრუნველებად აურჩევიათ: მ. ზ. ყიფიანი, პაპოვი (სტეფანე), დეკანოზი სამადოვი, ი. ბაქრაძე, მაჭავარიანი, ინასარიძე, გოზალიშვილი, კახიძე, ფხაკაძე, ს. გაბაშვილი, მინაღორა ბირშერტისა, ჯაჭვაძე, ფორაქაშვილი და მარჯანიშვილი („ივერია“ 1888: №98). სხვა აქტივობებიც გაუმართავთ სკოლის სასარგებლოდ სახსრების მოძიების მიზნით. ერთ-ერთი ასეთი აქტივობა კავკავის ბაღში სეირნობა გამართულა. ამ ინფორმაციიდან საყურადღებოა ისაა, რომ იქაურ ქართველობას დიდი თანაგრძნობა გამოუხატავს („ივერია“ 1888: №165) და საზოგადოების მონდომებას უშედეგოდ არ ჩაუვლია. „ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოებას“ მიუღია თანხმობა სკოლის დაარსების თაობაზე („ივერია“ 1888: №211) და 1888 წელს, 10 ნოემბერს დაუარსებია კიდეც („ივერია“ 1888: №239); (ივერია 1889: №30).

„წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოების“ სკოლები გარდა იმისა, რომ საგანმანათლებლო ცენტრებს წარმოადგენდნენ, ამავე დროს ქართველობის ტაძრად გვევლინებიან. აი, რას ამბობს კავკავის სკოლის მაგალითზე კორესპონდენტი:

ერთადერთი ძეგლი, რომელიც ეხლა ქართველების აქ ყოფნას ამტკიცებს, არის ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელის საზოგადოების სკოლა. [...] ეს ერთად-ერთი ტაძარი ჩვენის ეროვნების წარმომადგენელი აქ მშვენივრად მოუწყვიათ. [...] გულს სიხარულის ფანცქალასა ჰგვრის თავისის წარწერით: „ქართული სკოლა“.

კავკავის სკოლა ერთი იმ ზნეობრივ კავშირთაგანია, რომელსაც ყველა ნოდების წარმომადგენელი ქართველი, მდიდარი თუ ღარიბი, ჩინიანი თუ უჩინო ერთად გადაუბამს, ერთის აზრით გაუმსჭვალავს, ერთგვარის სიყვარულით აღუძრავს მათი გული საერთო საქმისთვის. დღეს კავკავის სკოლა შეადგენს ერთს იმ სანუკველს საგანს მთელის აქაურის ქართველებისას, რომლის ბედ-იღბალი ყველასთვის ერთგვარად ძვირფასია და მასზედ ზრუნვა, მისი გაუმჯობესება და წინ-სვლა სანატრელი და გულის ტკივილის საგანია („ივერია“ 1895: №97).

სკოლა ნამდვილ კულტურულ ცენტრად იქცა. აქ იმართებოდა ქართული საღამოები, სპექტაკლები და ამ გზით ხელი ეწყობოდა აქაური ქართველების ზნეობრივ გაფაქიზებას და სამშობლოსთან მჭიდროდ დაკავშირებას.

ამგვარი მრავალმხრივი მოღვაწეობა სკოლას აქცევდა ქართველობის სიმბოლოდ. სკოლა აღძრავდა და აძლიერებდა ნაციონალურ გრძნობებს.

თუმცა აქაც შეიმჩნეოდა გულგრილობა ქართული გაზეთისა და წიგნებისადმი. ამ საკითხზე ინფორმაციას აქვეყნებს აქაური მასწავლებელი ლ. ბოცვაძე.² ირკვევა, ამ მდგომარეობის გამოსასწორებლად იგი მნიშვნელოვან ღონისძიებებს მიმართავს, აგროვებს ქართულ წიგნებს ბიბლიოთეკის დასაარსებლად. მართლაც, მისი ინიციატივით გახსნილა ბიბლიოთეკა კავკავის ქართველთათვის, საიდანაც წიგნების გატანას შეძლებდნენ მსურველები („ივერია“ 1893: №58). ხშირ შემთხვევაში სახალხო მასწავლებლებს ფაქტობრივად მხოლოდ ენთუზიაზმით უწევდათ მუშაობა. ამგვარი მოღვაწეების დახმარება/ნახალისებისათვის არაერთი წერილი ქვეყნდება ჟურნალ-გაზეთებში. მასწავლებელთა უანგარო ღვაწლის გადმოცემით მედია ცდილობს მკითხველებში გააღვივოს სოლიდარობის გრძნობა და აღძრას დახმარების სურვილი იმ თანამოძმეების მიმართ, რომელნიც დაუღალავად შრომობენ ეროვნული სულისკვეთებით ახალგაზრდების აღსაზრდელად. თავის მხრივ უყურადღებოდ არ ტოვებს „წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება“ მატერიალურად ხელმოკლე საზოგადო მოღვაწეებს და დიდ გაჭირვებაში ჩავარდნილ მასწავლებლებს. მათ შორის ყოფილა ლ. ბოცვაძეც („ივერია“ 1894: №192).

საყურადღებოა კავკავში მცხოვრები ქართველებისა და სომხების ინიციატივა ქართული წარმოდგენების გამართვის თაობაზე, რომლითაც ისინი ქართულ დრამატულ დასს მართავდნენ („ივერია“ 1889: №71).

სოფელ ალაგირში, რომელიც კავკავიდან 53 კოლომეტრით არის დაშორებული, მცხოვრები 400 კომლიდან, 100 ქართული, 180 ოსური და 100 რუსული კომლი იყო. დაახლოებით 1882 წლისათვის იქ რაჭიდან ჩამოსახლებულან ქართველები. 1882 წლისათვის კი იქაური გიმნაზიის მასწავლებელს, ტიტე კახიძეს, ქართველებისათვის დაუარსებია სკოლა, სადაც სწავლება ქართულ და რუსულ ენებზე მიმდინარეობდა. „რადგანაც ეს ერთად-ერთი სკოლაა მთელს კავკავის ეპარქიაში, ამისთვის მთავრობამ მას უწოდა სახელად – „ქართული სამრევლო სკოლა“ („ცნობის ფურცელი“ 1902: №1697).

კორესპონდენტი გულისტკივილს გამოთქვამს ცხინვალში ქართველების სიმცირეზე. ამის მიზეზად ასახელებს იმ გარემოებას, რომ

ფულის შოვნაში ჩვენებმა იმდენი უნარი ვერ გამოიჩინეს, რამდენიც სომეხ-ურები და ფული-კი ისეთი ძლიერი იარაღია არსებობისათვის ბრძოლაში, რომ ყოველივე და ყველაფერი იმის წინაშე ქედს იხრის. ქართველობამაც, ვით დამარცხებულმა ბრძოლის ველზედ, მოლუნა ქედი და სულით-ხორციანად მიეცა გამარჯვებულთა კლანჭებს და ამას-კი მათი შემცირება უნდა მოჰყოლოდა. ასეც მოხდა: წინად თუ მცხოვრებლების ნახევარს შეადგენდა ქართველობა, დღეს ამის მეოთხედიც აღარ არის („ივერია“ 1897: №130).

იმდენად გათამამდნენ სომეხი ვაჭრები, რომ ქართველების დისკრიმინაციასაც ახდენდნენ. ამის არაერთ მაგალითს ვხვდებით პრესაში. სოფელი ხეითი უწყლობას განიცდიდა და მოსახლეობა წყალს ცხინვალიდან ეზიდებოდა. სომეხებს აუკრძალავთ ქართველებისთვის ცხინვალთან დამაკავშირებელი ხიდით სარგებლობა. ერთ სომეხ ჩარჩ-ვაჭარს წყლის საზიდი კასრი გაუმართავს და სოფელ ხეითში დაინყო წყლის ზიდვა და წყლით ვაჭრობა, რომელსაც ამ საქმეს ქართველი შეცილებია. ეს ფაქტი გამხდარა ხიდით სარგებლობის აკრძალვის მიზეზი სომეხების მიერ. სხვა დაუჯერებელ ამბებსაც იუწყება გაზეთი. სოფელ დგვრისში, რომელიც ვერსითაც არცაა დაშორებული ცხინვალს, ერთ დანგრეულ ღვთისმშობლის სახელობის ეკლესიას სანახევროდ დაპატრონებია სომეხები. აქაური მცხოვრებნი ამ ეკლესიის დღეობას აღდგომის მეორე დღეს აღნიშნავდნენ.

[...] დგვრისში არც ძველად და არც ახლად არასოდეს ყაჭანებად ხსენებაც-კი არსადა ყოფილა სომხისა და მამ ვისი უნდა იყოს, იგი ეკლესია თუ არა ქართველისა?! მით უმეტეს, რომ ეკლესიის გარშემო სულ ქართველები სცხოვრობენ. მაგრამ უნებლიედ დუშეთის წმ. გრიგოლის ნიშის ისტორია გვაგონდება...

[...] საჭიროა, ვისგანაც ჯერ არს, ყურადღება მიექცეს, საქმე – გამოიკვეს. დროა, ერთხელ და სამუდამოდ მოეღოს ბოლო ზოგიერთა სომხების ამისთანა ნაცარქექიაობასა და ძველის ნაშთების ასე აბუჩად აგდებას! ცხინვალელი სომხები და მათი მღვდლები საბუთად იმას მოგვახსენებენ, რომ შესავალ კარების ერთს ნათალს ქვაზედ ზედ წარწერაა და სომხურიო. ვნახეთ ის ქვაც; წარწერა მართალია არის, მაგრამ სომხურია თუ ქართული, ვერ გავარჩიე, რადგანაც სომხური და ქართული, ხუცური ერთმანეთს ძლიერ ნააგავს. ის კი უტყუარია, რომ ზედწარწერიანი ქვა უფრო ახალი სჩანს, ვიდრე სხვები და განა თვით ეკლესიის შიდა მოყვანილობა არ ამტკიცებს, რომ ქართველობისაა?! იმედია, ჩვენი ხმა არ დარჩება ხმად მლაღადებლისა უდაბნოსა შინა, ჩვენი ძველი ნაშთების მკვლევარნი ყურადღებას მიაქცევენ და ამ სადავიდარაბო ქართულის ოფლით ანაგებს ღვთის ტაძარს რაიმე საფუძველს დაუდებენ... („ივერია“ 1901: №76).

სომხების კიდევ ერთი თავგასული ქმედება ფიქსირდება „ცნობის ფურცელში“. სოფელ ხეითში ზღუდერის ეკლესიის გვერდით სომხებს ბოლო ხანს აუშენებიათ ეკლესია თავად მაჩაბლების კუთვნილ მამულში. ეკლესიის მნათედ ამორჩეულ ვასილ შერმაზანოვ-შერმაზანიანცის ეკლესიაში ასასვლელი ერთადერთი გზა გადაუკეტავს და მოახლოებულ ზღუდერობის დღესასწაულზე არ უშვებდნენ სალოცავად ხალხს. რომ არა პოლიციის ბოქაული ერთმანეთს დაერეოდნენ კიდევ, მაგრამ ბოქაულს დაუშომინებია ხალხი, რომელსაც ურჩევია სამართლისთვის მიემართათ. საყურადღებოა ავტორის შენიშვნა „ჩვენმა ‘ძმებმა’ კარგად იციან, რო არავითარი საბუთი არა აქვთ სიმართლისა და რითი ან როგორ მიჰმართონ?!“ („ივერია“ 1902: №253).

კორესპონდენციებიდან ჩანს ქართველთა დამოკიდებულებაც სომხებისადმი. ნაციონალური კონსოლიდაციის პროცესში ქართველთა „შინაური სხვები“, სომხები იყვნენ. „შინაური სხვა“ კოლექტიურ-კულტურულ იდენტობაზე დაფუძნებული ერთობისათვის განსაკუთრებულ გამოწვევას წარმოადგენს, რადგან ამ შემთხვევაში საზღვარი სხვადასხვა იდენტობებს შორის მხოლოდ კულტურით უნდა დაფიქსირდეს. ამასთან გასათვალისწინებელია, რომ სომხური იდენტობა არის დიდი კულტურული რესურსის მქონე იდენტობა. მეცხრამეტე საუკუნის სომხობა საქართველოში დიდი მატერიალური რესურსის მქონეც იყო. სომხების, როგორც დიასპორა ხალხის, ინტეგრირება ქართველთა ეთნონაციონალური კონსოლიდაციისას პრაქტიკულად შეუძლებელი იყო. აქედან გამომდინარე, საქართველოში მცხოვრები სომხობა რჩებოდა ქართული ერთობის მუდმივ გამოწვევად (ჩხარტიშვილი, მანია 2011: 147).

„კავკასიაში მართლმადიდებელი ქრისტიანობის აღმდგენი საზოგადოების“ კეთილისმყოფელ გავლენაზე სარწმუნოების და განათლების გავრცელების თვალსაზრისით საუბარია მგზავრის შენიშვნებში. აღნიშნულია, რომ ანბანის უქონლობის გამო ოსებმა ქართული ასოებით საღმრთო წიგნები

გადათარგნეს და წირვა-ლოცვა ეკლესიაში ოსურ ენაზე წარმოებდა („დროება“ 1876: №128).

ამდენად, ზემოთ განხილულ პუბლიკაციებზე დაკვირვებამ გვაჩვენა, რომ ქართული ბეჭდური მედია აქტიურ პროპაგანდას ეწეოდა და ქართველობას აღძრავდა საკუთარი მინა-წყლის, მშობლიური ენის, ქრისტიანული სარწმუნოების დასაცავად. საგანგებოდ ზრუნავდა სწავლა-განათლების ამაღლებაზე, ამ მიზნით ხელს უწყობდა სამრევლო სკოლების გახსნისკენ მიმართულ ყველა წამოწყებას. ქართული კულტურის ძეგლების წარმოდგენით კი ცდილობდა საერთო ქართული კულტურის ისტორიული არსებობის დადასტურებას. ფართო მსჯელობებით მეხსიერების ადგილების მნიშვნელოვნობაზე, მედია აღძრავდა მკითხველებში ეროვნულ გრძნობებს და მოუწოდებდა მათ კულტურული ძეგლების დაცვისაკენ. ამგვარი აქტივობებით ხელს უწყობდა სამაჩაბლოს დანარჩენ საქართველოსთან ერთიანობის განცდის გაძლიერება-განმტკიცებას და კულტურული ერთობის განმტკიცებას.

შენიშვნები

- ¹ ეთნოსიმბოლიზმის ერთ-ერთი ფუძემდებელია ბრიტანელი მეცნიერი ე. სმითი. აღნიშნული მეთოდოლოგიური მიდგომის თეორიული საფუძვლები ქართული სამეცნიერო წრეებისათვის ცნობილი გახდა მ. ჩხარტიშვილის (ჩხარტიშვილი 2004) და ლ. პატარიძის (პატარიძე 2008) თარგმანებით. ასევე მ. ჩხარტიშვილს ეკუთვნის ქართული იდენტობის ისტორიის ახლებური მეთოდოლოგიური მიდგომით კვლევის პირველი მცდელობა.
- ² ლ. ბოცვაძე კავკასის სკოლაში მასწავლებლად 1892 წელს გაიგზავნა („ივერია“ 1893: №58).

დამონებანი

ბაქრაძე, ჩუბინიძე 1996: ოსთა საკითხი, კრებულის შემდგენლები და რედაქტორები აკაკი ბაქრაძე და ომარ ჩუბინიძე, გორი-თბილისი, პითაგორა.

გაჩეჩილაძე 1996: მ. გაჩეჩილაძე. სამაჩაბლოს ოსთა ყოფა-ცხოვრება, ზნე-ჩვეულება, კულტურა (1857-1905წ. ქართული პრესის მასალების მიხედვით), თბილისი, მეცნიერება.

თოგოშვილი 1969: გ. თოგოშვილი. საქართველო-ოსეთის ურთიერთობა XV-XVIII ს. თბილისი, საბჭოთა საქართველო.

თოიძე 1991: ლ. თოიძე. როგორ შეიქმნა სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქი, თბილისი, მეცნიერება.

თოფჩიშვილი 1997: რ. თოფჩიშვილი. საქართველოში ოსთა ჩამოსახლებისა და შიდა ქართლის ეთნოსტორიის საკითხები, თბილისი, ლომისი.

პატარიძე 2008: ე.დ. სმითი. ნაციონალური იდენტობა, თარგმნა ლელა პატარიძემ, თბილისი, ლოგოს პრესი.

სოსიაშვილი 2005: გ. სოსიაშვილი. სამაჩაბლოს ისტორია (XV-XIX სს.), თბილისი, ცხინვალის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

ტოლიაშვილი 2005: კ. ტოლიაშვილი. რუსეთის სინოდის საეკლესიო პოლიტიკა აფხაზეთსა და შიდა ქართლში (XIX ს. 80-იანი-1917 წწ.). ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად წარდგენილი დისერტაცია. საქართველოს მეცნიერებათა აკადემია, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტი. თბილისი;

ცერცვაძე 1996: კ. ცერცვაძე. ოსთა საკითხი XIX საუკუნის ქართულ პრესაში, თბილისი, თსუ.

ჩხარტიშვილი 2004: ე.დ. სმითი. ნაციონალიზმი თეორია, იდეოლოგია, ისტორია, თარგმანი ინგლისურიდან მარიამ ჩხარტიშვილისა, თბილისი.

ჩხარტიშვილი, მანია 2011: მ. ჩხარტიშვილი, ქ. მანია. ქართველთა ნაციონალური კონსოლიდაციის პროცესის ასახვა ბეჭდურ მედიაში, ივერია და მისი მკითხველი საქართველო, თბილისი, უნივერსალი.

ჭიჭინაძე 1913: ზ. ჭიჭინაძე. ოსეთის ისტორია ქართულის ისტორიულის წყაროებით, სურათებით, აღწერილი და გამოცემული ზ. ჭიჭინაძის, ტფილისი.

დროება 1876: „დროება“, №128.

დროება 1882: „დროება“, №272.

დროება 1883: „დროება“, №234.

დროება 1883: „დროება“, №253.

დროება 1884: „დროება“, №167.

დროება 1884: „დროება“, №217.

დროება 1884: „დროება“, №219.

ივერია 1877: „ივერია“, №12.

ივერია 1877: „ივერია“, №13.

ივერია 1887: „ივერია“, №97.

ივერია 1888: „ივერია“, №98.
 ივერია 1888: „ივერია“, №165.
 ივერია 1888: „ივერია“, №211.
 ივერია 1888: „ივერია“, №239.
 ივერია 1889: „ივერია“, №30.
 ივერია 1889: „ივერია“, №71.
 ივერია 1889: „ივერია“, №253.
 ივერია 1893: „ივერია“. №58.
 ივერია 1894: „ივერია“, №12.
 ივერია 1894: „ივერია“, №138.
 ივერია 1894: „ივერია“, №192.
 ივერია 1895: „ივერია“, №97.
 ივერია 1897: „ივერია“, №130.
 ივერია 1901: „ივერია“, №76.
 ივერია 1902: „ივერია“, №253.
 ივერია 1903: „ივერია“, №264.
 ივერია 1903: „ივერია“, №265.
 ცნობის ფურცელი 1902: „ცნობის ფურცელი“, №1697.

OSSETIANS AND GEORGIAN IDENTITY IN THE PRINT MEDIA (“DROEBA”, “IVERIA”, “TSNOBIS PURTSELI”)

Ketevan Mania

In the second half of the nineteenth century, the Russian government threatened the Georgian identity. Colonialism was strongly directed towards the division of Georgian territories. To achieving their goal, the people who were native Georgians and during the centuries have been lived in various historical regions of Georgia, the Russian government has announced as representatives of different nations. Thus, was created the so-called South Ossetia on the territory of historic Samachablo.

The study presents Ossetians and the history of Georgian identity through the print media representation (*Droebe, Iveria, Tsnobis Purtseli*).

By observing numerous and diverse facts, the Georgian print media propagated and carried out a general campaign to protect the territory, language and religion. It took special care to raise the level of education, for this purpose it was supported all the initiatives aimed at opening parish schools. It tried to confirm the historical existence of the common Georgian culture by representing the Georgian cultural monuments. With wide discussions about the importance of memory sites, the media stirred up national sentiments among readers and called on them to protect cultural monuments. Through such activities, it helped Samachablo to strengthen the sentiments of unity with the rest of Georgia.